

УДК 378.1

В.О. ТЮРИНА,
*доктор педагогічних наук,
професор кафедри загальної та практичної психології і педагогіки
Харківського національного університету внутрішніх справ*

ПРОФЕСІОНАЛІЗМ ПЕДАГОГА ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

У статті визначено особливості професійної діяльності педагога в умовах дистанційного навчання та вплив професіоналізму на його ефективність.

Ключові слова: професіоналізм педагога, дистанційне навчання.

Постановка проблеми. Забезпечення якісної освіти, однакової доступності для всіх громадян потребує інституціонального перебудування освітньої системи, оновлення її структури і змісту, посилення практичної спрямованості освітніх програм та їх дидактичного забезпечення, формування системи неперервної професійної освіти. У зв'язку з цим пріоритетним завданням системи підготовки педагогічних кадрів є підвищення рівня їхнього професіоналізму. Особливо актуальним є означене завдання для педагогів, які здійснюють свою діяльність у режимі дистанційного навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми професіоналізму фахівців присвітили праці психологи і педагоги І. Бех, І. Зязюн, М. Ігнатенко, Н. Ничкало, Т. Сущенко, В. Тюріна, Т. Яценко та ін.

Проблеми організації дистанційного навчання розглядали К. Бугайчук, П. Орлов, Е. Скибицький, П. Таланчук, Н. Фадейкіна, С. Філоненко, А. Шабанов та ін. Проте незважаючи на фундаментальність означених досліджень, питання, пов'язані з впливом професіоналізму педагогів на якість дистанційного навчання, залишаються недостатньо розробленими.

Мета статті полягає в тому, щоб розглянути особливості професійної діяльності педагога в умовах дистанційного навчання та вплив професіоналізму на її ефективність.

Виклад основного матеріалу. Професіоналізм педагога – це системна інтегральна якість, сукупність педагогічної компетентності, педагогічної майстерності та професійно значущих якостей особистості, це висока підготовленість до компетентного виконання педагогічних завдань у процесі професійної діяльності. Професіоналізм педагога формується в процесі цілеспрямованого постійного підвищення кваліфікації, творчої активності, продуктивної самостійної роботи, спрямованої на самовдосконалення, розвиток здатності вдовольняти потреби суспільства, що зростають в ситуації соціально-економічних змін.

Особистісна орієнтованість дистанційного навчання пред'являє високі вимоги до рівня компетентності педагогічних кадрів, здатних плідно й на високому якісному рівні реалізовувати концепцію дистанційного навчання на різних освітніх рівнях у регіонах, далеко від базового освітнього центру (навчального закладу).

Педагогічна діяльність являє собою вирішення взаємопов'язаних професійних завдань: передавання інформації та формування знань, розвиток мотивації, керівництво навчально-пізнавальною діяльністю тих, хто навчаються, розробка дидактичного забезпе-

чення, організація зворотного зв'язку, коригування результатів навчальної роботи та ін. Для її успішного здійснення система підготовки педагогів має бути орієнтована не тільки на засвоєння системних знань і формування професіоналізму, а й на вирішення нових педагогічних завдань. Але на сьогодні підготовка педагогів часто має фрагментарний характер. Їхні знання у сферах педагогіки, дидактики, методики, психології, інформатики, ергономіки та інших наук є розрізненими і часто залишаються не затребуваними достатньою мірою.

Центральна технологічна ланка дистанційного навчання – це активна самостійна навчальна діяльність того, хто навчається, яка базується на його здатності реагувати в ході навчання на свої навчальні дії відповідно до усвідомленої особистісної мети. Отже, основне завдання педагога в процесі дистанційного навчання – це координування (планування, організація, контроль тощо) самостійної роботи тих, хто навчається. У зв'язку з цим особливої значущості набуває особистісно-орієнтований підхід, який має бути реалізований за умов дистанційного навчання.

У режимі дистанційного навчання педагог виконує функції високоорганізованої інтелектуальної системи, при цьому він здійснює свою навчальну діяльність у новому педагогічному середовищі: той, хто навчається, плюс педагогічно корисне дидактичне забезпечення та засоби комунікації.

Дидактичне забезпечення здійснює вплив на учнів опосередковано, через систему навчання з комп'ютерною підтримкою, через стратегію і технологію навчання, що реалізується в цьому дидактичному середовищі. За цих умов характер праці педагога суттєво змінюється: на перший план виступають гностична, проектувальна, конструктивна, організаційна, інформаційна, контрольна, комунікативна, виховна та координувальна функції. Для забезпечення успішного виконання цих функцій підготовка і перепідготовка педагогів має проводитися в системі, що включає взаємопов'язані напрями: психолого-педагогічний, технологічний і технічний.

Психолого-педагогічна підготовка педагогів до роботи в системі дистанційного навчання має свою специфіку. Особливості діяльності педагога передбачають наявність таких ключових професійних компетентностей: соціальної, комунікативної, інформаційної, спеціальної, когнітивної та особистісного самовдосконалення. Успішність діяльності педагога визначається його професіоналізмом у всіх цих сферах. Крім того, у режимі дистанційного навчання педагог працює з таким учнем (у широкому розумінні цього слова), який здійснює свою навчальну діяльність відповідно до цілей навчання, що склалися в нього і є для нього особисто значущими, йому притаманний високий рівень сформованості мотивації, пізнавального інтересу, а також умінь і навичок самоосвітньої діяльності.

Психолого-педагогічний напрям підготовки педагога до роботи в умовах дистанційного навчання включає в себе формування знань у сфері педагогіки, пов'язаних з організацією навчального процесу в означених умовах, зокрема про сутність, особливості складових, методи, засоби, організаційні форми, критерії оцінювання тощо; вирішенням різних педагогічних завдань; аналізом результатів самостійної навчальної діяльності тих, хто навчається; прийняттям рішень щодо вдосконалення процесу навчання та самокорекції навчальної діяльності учнів; інтелектуальною готовністю до внесення змін у модель емоційно-інтелектуальної взаємодії учасників дистанційного навчання. Зазначені знання інтегруються зі знаннями з психології, інформатики, ергономіки та інших наук.

Технологічний напрям забезпечує формування способів і прийомів діяльності викладача. Провідні його функції полягають у забезпеченні інтеграції суміжних наукових знань при аналізі й обґрунтуванні вибору ефективних шляхів організації навчання на кожному етапі, в кожній конкретній навчальній ситуації, при вирішенні спеціфічних педагогічних завдань, при розкритті змісту, реалізації принципів, застосуванні організаційних форм і методів навчання за програмою конкретної навчальної дисципліни або циклу дисциплін.

Технологічний напрям включає в себе формування та відпрацювання умінь і навичок, пов'язаних з проектуванням змісту навчальної дисципліни (інтегровані технології, інтегровані курси, інтегровані дидактичні ігри і тренінги, цілісні комп'ютеризовані курси, електронні підручники тощо); організацією самостійної навчальної роботи тих, хто навчається; організацією підтримки оптимального зворотного зв'язку з учнями; контролем та своєчасною корекцією їхньої навчальної роботи; здійсненням неперервного педагогічного моніторингу

результатів самостійної навчальної діяльності учнів; прогнозуванням подальшого удосконалення освітнього процесу тощо.

Технічний напрям пов'язаний з формуванням інформаційної культури педагога. Це передбачає знання основ у сфері інформаційних технологій і комунікаційних засобів, в тому числі й освітніх можливостей мережі Інтернет, уміння цілеспрямовано їх використовувати у своїй професійній діяльності. Інформаційна культура педагога є невід'ємною складовою його професіоналізму. Крім того, інформаційна культура педагога є однією з основних умов створення творчої комфортно-вимогливої атмосфери, яка спонукає і підтримує постійний пізнавальний інтерес учнів до навчання, стимулює їхні зусилля щодо оволодіння навичками корисного використання засобів інформатизації (інформаційні технології, телекомунікаційні засоби, програмно-технічне, психолого-педагогічне, ергономічне та інші види забезпечення) для різних цілей (управління, науково-дослідна робота тощо) у педагогічному процесі в умовах дистанційного навчання. Результати педагогічного дослідження свідчать, що успішне оволодіння кожним учасником процесу дистанційного навчання засобами інформатизації можливе лише при усвідомленні ними методології їх використання в різних цілях і підвищенні рівня загальної інформаційної культури, який має передбачати в тому числі формування етичних норм суспільної поведінки при використанні цих засобів. Знання викладачами технічних і дидактичних можливостей засобів інформатизації, їхньої як позитивної, так і негативної ролі, дозволить грамотно і цілеспрямовано використовувати ці засоби в професійній діяльності як при традиційному навчанні, так і при дистанційному.

Оскільки педагог при дистанційному навчанні виконує різні ролі, то його необхідно готувати до цієї діяльності як методолога, дидакта, методиста, організатора, консультанта, координатора, розробника та менеджера.

Для підготовки викладачів до роботи в умовах дистанційного навчання доцільно запровадити інтегрований курс «Організаційно-педагогічні основи дистанційного навчання». Мета курсу – ознайомити педагогів з теоретичними основами (термінологія, технології, організаційні форми, педагогічний контроль, специфіка емоційно-інтелектуальної взаємодії тощо), нормативно-правовими й організаційно-педагогічними аспектами дистанційного навчання; підготувати їх до проектування, розробки та використання педагогічно доцільного дидактичного забезпечення з різних галузей знань при дистанційному навчанні та вибору оптимальних стратегій викладання; сприяти оволодінню педагогами методикою проведення експертизи педагогічної користності (доцільності та ефективності) дидактичного забезпечення дистанційного навчання; основами організації навчально-виховної, навчально-методичної і науково-дослідної діяльності в умовах дистанційного навчання.

При розробці інтегрованого курсу доцільно враховувати філософські учення про діалектичну сутність і природу розвитку особистості, психологічні теорії розвитку і діяльності, теорію системного аналізу. При вивченні проблем розвитку особистості викладача в різних ситуаціях необхідно враховувати закономірності формування особистості і професіоналізму педагога в системі неперервної педагогічної освіти; акмеологічний підхід до професійно-особистісного розвитку особистості, проблем персоналізації і самореалізації особистості, психолого-педагогічних проблем розвитку особистості педагога в системі підвищення кваліфікації; основи моделювання як метода наукового дослідження та прогнозування тощо. При цьому необхідно виходити з визначення людини як цілісного утворення.

При проектуванні і розробці інтегрованого курсу також необхідно враховувати концептуальні положення про системно-синергетичний підхід; про діяльність, її механізми і роль у формуванні особистості; про індивідуальність особистості як суб'єкта діяльності; про закономірності становлення «Я-концепції» особистості; про детермінуючу роль соціального середовища в становленні особистості; про мотивацію як психолого-педагогічну категорію; про компетентнісний підхід до професійної підготовки педагога; про інноваційні процеси в освіті; про необхідність впровадження сучасних педагогічних технологій в реальну практику тощо.

При конструюванні інтегрованого курсу необхідно додержуватися основних загально-системних принципів, конкретизованих відносно до процесу формування професіоналізму педагогів щодо роботи в режимі дистанційного навчання на основі сучасних досягнень у сфері педагогіки, психології, дидактики, методики, інформатики, ергономіки та інших наук.

До числа основних загальносистемних принципів, що забезпечують реалізацію всіх інших, можна віднести цілеспрямованість, організованість, динамічність, цілісність, еволюційність, відкритість, пристосовуваність, поліфункціональність, самодостатність, відтворюваність, технологічність [1].

Цікавим, на наш погляд, є приклад інтегрованого курсу «Організаційно-педагогічні основи дистанційного навчання», розробленого Е.Г. Скибицьким та Н.В. Фадейкіною, що призначений для підготовки педагогів до роботи в умовах дистанційного навчання [2]. Означений інтегрований курс містить такі теми:

1. Теоретико-методологічні основи дистанційного навчання.
2. Організаційно-правові аспекти дистанційного навчання.
3. Психологічні аспекти дистанційного навчання.
4. Професійно-педагогічна діяльність педагога в умовах дистанційного навчання.
5. Технології, що використовуються в системі дистанційного навчання.
6. Методи, засоби й організаційні форми дистанційного навчання.
7. Дидактичне забезпечення дистанційного навчання.
8. Організація педагогічного контролю при дистанційному навчанні.
9. Специфіка емоційно-інтелектуальної взаємодії педагога й того, хто навчається, в умовах дистанційного навчання.
10. Ергономічні вимоги до організації діяльності учасників дистанційного навчання.
11. Оцінювання педагогічної корисності дидактичного забезпечення дистанційного навчання.
12. Регіональні аспекти дистанційного навчання.

Для створення єдиної системи підготовки педагогів до роботи в умовах дистанційного навчання необхідним є проведення цілого комплексу заходів, зокрема таких: конструювання педагогічно доцільних і корисних інтегрованих технологій з різних галузей знань та їх реалізація при підготовці педагогів; розробка базових інтегрованих курсів або системи інтегрованих курсів та їх апробація в реальній педагогічній практиці; створення нових центрів підготовки та перепідготовки педагогічних кадрів; створення і підтримка розподіленої інформаційної системи, що містить усе необхідне педагогічно корисне дидактичне забезпечення; розробка і випуск нових навчальних посібників і програм курсів, що забезпечують підготовку та перепідготовку педагогічних кадрів; регулярне проведення конференцій, семінарів і круглих столів, присвячених проблемам дистанційного навчання.

Висновки. За умов дистанційного навчання професійна діяльність педагога здійснюється в новому дидактичному середовищі і передбачає наявність таких ключових професійних компетентностей: соціальної, комунікативної, інформаційної, спеціальної, когнітивної та особистісного самовдосконалення, наявність яких забезпечує ефективність дистанційного навчання. Перспективним вважається подальше удосконалення професійної підготовки та перепідготовки педагогів з урахуванням особливостей роботи в умовах дистанційного навчання.

Список використаної літератури

1. Скибицкий Э.Г. Принципы построения компьютерной поддержки для дистанционного обучения / Э.Г. Скибицкий // Открытое образование. – 2004. – № 3 (44). – С. 8.
2. Скибицкий Э.Г. Дистанционное обучение: теоретико-методологические основы: [монография] / Э.Г. Скибицкий, А.Г. Шабанов. – Новосибирск: СИФБД; СГА, 2004. – 224 с.

Определены особенности профессиональной деятельности педагога в условиях дистанционного обучения и влияние профессионализма на его эффективность.

Ключевые слова: профессионализм педагога, дистанционное обучение.

Certain peculiarities of teacher's professional activities in the conditions of distance education and the influence of professionalism on its efficiency are discussed.

Key words: professionalism of the teacher, distance education.

Надійшло до редакції 24.10.2012.